

วิสัยทัศน์กองระบบวิทยา

“ศูนย์ความเชี่ยวชาญระดับสากลในด้านมาตรฐานงานระบบวิทยา ประสานความร่วมมือกับเครือข่ายภายในและนานาประเทศ สร้างองค์ความรู้และภูมิปัญญา ป้องกันโรค ภัย และส่งเสริมสุขภาพของประชาชน”

สารบัญ

- ◆ ก้าวทันโรค
- พิษจากแมงกะพรุน 570
- สถานการณ์โรคไข้เลือดออก 573
- ◆ ข้อมูลรายงานสถานการณ์การเฝ้าระวังโรคทางระบบวิทยาเร่งด่วน
- สัปดาห์ที่ 36 (1 – 7 กันยายน 2545) 574
- ◆ แผนภูมิโรคไข้เลือดออก 579
- ◆ สรุปข่าวการระบบ (วันที่ 1 – 7 กันยายน 2545) 582
- ◆ บันทึกท้ายบท 584

ทุกรายงานมีคุณค่าต่อระบบเฝ้าระวังและการควบคุมป้องกันโรค
โปรดช่วยกันตรวจสอบ จำนวนและความถูกต้อง
และส่งให้ทันตามกำหนดเวลา

โปรดส่งรายงานให้กองระบบวิทยา
ภายในเช้าวันอังคาร

สัปดาห์ที่ 36 ระหว่างวันที่ 1 – 7 กันยายน 2545
ส่งรายงานข้อมูลเฝ้าระวังโรคทางระบบวิทยาเร่งด่วน

ทันตามกำหนดเวลา

สัปดาห์ที่ 64 จังหวัด คิดเป็นร้อยละ 84

ก้าวทันโรค

พิษจากแมงกะพรุน

มีรายงานจาก Promed ว่า นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเสียชีวิต 2 ราย ที่อำเภอเกาะพันธุ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 9 – 10 เดือน สิงหาคม 2545 เนื่องจากถูกพิษของแมงกะพรุน ซึ่งพบริมแม่น้ำบ่อียนกินประเทศไทย ชาวต่างชาติรายแรกเป็นนักท่องเที่ยวชาวอสเตรเลีย เพศชาย อายุ 25 ปี ได้ลงเล่นน้ำบริเวณหาดวิ้น ด้านตะวันออกของเกาะพันธุ์ หลังจากสัมผัสแมงกะพรุนที่บริเวณข้อเท้าทั้งสองข้าง มีอาการปวดตามขา หลังจากนั้นประมาณ 10 นาที เริ่มมีอาการหายใจไม่ออก และมีรูสีกตัวผู้ป่วยถูกนำตัวส่งโรงพยาบาลบ้านคอนอินเตอร์เกาะพันธุ์ แต่เสียชีวิตในขณะนำส่งโรงพยาบาลจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ผู้เสียชีวิตรายที่สอง เป็นนักท่องเที่ยวเพศหญิงชาวสวีเดน อายุ 23 ปี ได้ลงเล่นน้ำบริเวณเดียวกัน และสัมผัสแมงกะพรุน บริเวณใบหน้า และลำตัวด้านหน้า

ผู้ป่วยไม่รู้สึกตัวหลังจากสัมผัสแมงกะพรุนได้ไม่นาน และถูกนำส่ง

โรงพยาบาลบ้านคอนอินเตอร์เค้าพังและโรงพยาบาลบ้านคอนอินเตอร์เค้าสมุย และเสียชีวิตในวันต่อมา การดำเนินการของเจ้าหน้าที่ในพื้นที่หลังเกิดเหตุ ได้จากการและจับแมงกะพรุนในบริเวณดังกล่าวในวันที่ 11 - 12 สิงหาคม 2545 ได้แมงกะพรุนวันละ 50 - 60 ตัว และได้วางทุนก้อนหินห่างจากฝั่งประมาณ 10 เมตร ส่วนเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในพื้นที่ ได้ให้สุขศึกษา และประชาสัมพันธ์ ตลอดจนทางองค์กรบริหารส่วนตำบล ได้ติดป้ายเตือนแก่นักท่องเที่ยวแล้ว

จากการศึกษาพบว่า แมงกะพรุนมากกว่า 100 สายพันธุ์มีพิษ และถือว่าเป็นสิ่งมีชีวิตที่เป็นพิษต่อมนุษย์ค่อนข้างบ่อย โดยเฉพาะจากการสัมผัส ซึ่งอาจจะมีอาการตั้งแต่รู้สึกคันเล็กน้อย ไปจนถึงทำให้ระบบหัวใจ และระบบหายใจล้มเหลวเฉียบพลัน

แมงกะพรุน (jellyfish) แบ่งได้เป็น 4 class คือ

1. Hydrozoa เช่น Portuguese man-of-war
2. Scyphozoa ได้แก่ true jellyfish เป็นแมงกะพรุนชนิดที่พบได้บ่อยที่สุด
3. Cubozoa ได้แก่ box jellyfish เป็นชนิดที่มีพิษร้ายแรงที่สุด
4. Anthozoa ได้แก่ sea anemones และ corals

แมงกะพรุนที่มีรายงานว่าทำให้เสียชีวิตค่อนข้างบ่อย คือ Box jellyfish และ Portuguese man-of-war แต่อย่างไรก็ตาม Box jellyfish เป็นแมงกะพรุนที่มีพิษร้ายแรง ทำให้ผู้ป่วยเสียชีวิตได้ แมงกะพรุนชนิดนี้มีขนาดเล็ก ลักษณะใส ทำให้สังเกตได้ยาก

Box jellyfish มีลักษณะรูปร่างคล้ายระฆัง หรือกล่องสีเหลือง มีขนาดแตกต่างกัน จากรายงานของประเทศออสเตรเลียพบว่า มีนักท่องเที่ยวเสียชีวิต 2 ราย เมื่อต้นปีนี้ จาก Box jellyfish ที่เรียกว่า Irukandji jellyfish มีขนาดเท่าเมล็ดถั่วถั่ลิสต์ แต่มีขนาดที่มีขนาดค่อนข้างใหญ่ โดยที่ขนาดของค้านแต่ละค้าน กว้างถึง 20 เซนติเมตร และมีหนาด้วยกันจากส่วนที่มีลักษณะคล้ายระฆัง หรือกล่องรูปสีเหลือง โดยที่หนาของมีถึง 15 เส้น และหนาแค่กระเส้นยาวถึง 3 เมตร ลักษณะโดยทั่วไปจะมีสีน้ำเงินจาง ๆ หรือไม่มีสี และมีลักษณะใส จึงสังเกตเห็นได้ยาก แม้แต่ในน้ำทะเลที่ค่อนข้างจะใสมาก

มีรายงานการพบ Box jellyfish ในมหาสมุทรแคนเค้าขาวัย แต่ส่วนใหญ่เป็นประเภทที่ไม่รุนแรง ในรายงานการเสียชีวิตส่วนใหญ่ จะพบในแคนทะเลหนึ่งของประเทศออสเตรเลีย นอกจานนี้ ยังมีรายงานผู้เสียชีวิตจากพิษแมงกะพรุน ซึ่งสังสัยว่า อาจเป็น Box jellyfish ที่เกาะสมุยเมื่อ 3 ปีก่อน สำหรับครั้นนี้มีผู้ให้ข้อมูลว่าบ้านประดาน้ำพบว่า Box jellyfish มากขึ้นในช่วงนี้

ในประเทศออสเตรเลียพบ Box jellyfish เมื่อเริ่มฤดูฝนคือในช่วงเดือนตุลาคม และพบได้จนถึงเมษายน โดยปกติ Box jellyfish มักกินปลาขนาดเล็กหรือ สัตว์ทะเลขนาดเล็ก จะหาอาหารบริเวณหาดที่กระแทกน้ำในขณะที่น้ำขึ้น และอาจจะพบมากบริเวณปากอ่าวหลังฝนตก แคนขาวัยมักจะพบ Box jellyfish เป็นฝูงใหญ่ตามชายฝั่งที่ไม่มีคลื่นลม ประมาณ 9 - 10 วัน หลังพระจันทร์เต็มดวง Box jellyfish จะใช้หนวดที่มีหัวมีพิษจับปลาเป็นอาหาร โดยการนឹดพิษเข้าไปสู่เหยื่อ แต่เมื่อคนสัมผัสหนวดที่

มีหนามพิษของมัน อาจจะทำให้ถึงตายได้ โดยที่พิษนี้ออกฤทธิ์โดยตรงต่อกล้ามเนื้อหัวใจ เนื้อเยื่อประสาท ตับ และไห ความรุนแรงจะขึ้นอยู่กับขนาดของ Box jellyfish ความไวรับของผิวนังของผู้ถูกพิษ และปริมาณของหนวดที่สัมผัสผิวนัง

อาการของผู้ถูกพิษ ถึงแม้จะสัมผัสผิวนังของ Box jellyfish ไม่มาก ก็จะมีอาการเจ็บปวดในบริเวณที่ถูกกล้ามผื่นอ่อนแรงทันทีทันใด และจะมีรอยไฟไหม้ในบริเวณตั้งกล้าว ผู้สัมผัสอาจจะมีภาวะระบบหายใจ ระบบหัวใจและหลอดเลือดล้มเหลว หรืออาจมีอาการอัมพาตและเสียชีวิตได้ ภายในเวลาไม่กี่นาที การรักษาพยาบาลสำหรับผู้ที่สัมผัสผิวนังแบบพื้นฐาน คือ

1. ล้างบริเวณที่สัมผัสและพรมด้วยน้ำส้มสายชู เพื่อป้องกันการปล่อยพิษจากถุงพิษ ที่ยังไม่ออกฤทธิ์ การระคายด้วยน้ำส้มสายชูไม่ได้ลดอาการปวด แต่เป็นการป้องกันไม่ให้ได้รับพิษเพิ่มมากขึ้น

2. ไม่ควรถูบริเวณที่สัมผัสและพรมด้วยทราย หรือวัสดุอื่น

3. หากสัมผัสผิวนังบริเวณตา ให้ล้างตาด้วยน้ำสะอาดอย่างน้อย 15 นาที และหากมีอาการปวดตา ถู แสงไม่ได้ หรือมองเห็นภาพไม่ชัด ควรพบแพทย์

4. นำหนวดที่ติดตามตัวผู้ป่วยออก (ภายหลังจากการดึงกล้ามเนื้อแล้ว) โดยใช้ไม้คีบหรือเครื่องมืออื่น ๆ

5. หากผู้ป่วยมีอาการหายใจสับ ไม่มีแรง มีอาการหดเกร็งของกล้ามเนื้อ ใจสั่น หรืออาการผิดปกติใด ๆ ให้รีบนำส่งโรงพยาบาลโดยด่วน

6. การบรรเทาอาการเจ็บปวดสามารถทำได้โดยใช้น้ำแข็งประคบ หรือถ้าหากปวดมาก อาจต้องนำผู้ป่วยส่งโรงพยาบาล

สำหรับยาแก้พิษ (Antivenom) มิใช้ในบางประเทศ เช่น ออสเตรเลีย เป็นต้น แต่สำหรับประเทศไทย ยังไม่มียาดังกล่าว และหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมประมง ยังไม่ได้มีมาตรการสำหรับเฝ้าระวัง หรือมีระบบเตือนภัยเกี่ยวกับสัตว์นิดนี้ แต่อย่างไรก็ตาม เจ้าหน้าที่สาธารณสุขอำเภอทางพังนัน ได้ให้สุขศึกษา และประชาสัมพันธ์ ให้ประชาชนในพื้นที่ทราบแล้ว

ผู้สรุปรายงาน : นายแพทย์ศุภเลิศ เนตรสุวรรณ/ แพทย์หญิงพจมาน ศิริอารยภรณ์

กองระบบวิทยา สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข

: นางอมรรัตน์ ทิมทอง

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสุราษฎร์ธานี